
MASYARAKAT MELAYU MELAKA SEMASA PEMERINTAHAN BELANDA

Nordin Hussin

Pengenalan

Bandar pelabuhan Melaka terletak di laluan yang amat penting iaitu di Selat Melaka yang mengawal perjalanan kapal yang datang dari arah barat dan timur.¹ Bandar pelabuhan ini juga menguasai dua tanah daratan iaitu pantai timur pulau Sumatra dan pantai barat Semananjung Tanah Melayu. Faktor ini didapati memberi harapan yang besar kepada pembangunan dan perkembangan pelabuhan Melaka. Di sepanjang Selat Melaka juga terdapat beberapa kerajaan-kerajaan Melayu yang didirikan dikedua-dua tanah seberang. Di daerah ini juga terbinanya pusat pemerintahan yang menjadi asas kepada pembentukan kerajaan dan peradaban Dunia Melayu.²

Sebelum Portugis menguasai Melaka pada tahun 1511 dan Belanda pada tahun 1641, bandar Melaka sudah pun berkembang serta memiliki ciri-ciri masyarakat kosmopolitan. Pedagang dari Eropah, Asia Barat, Benua Keling, Dunia Melayu, Indochina dan juga Tanah Besar China yang menjadikan Melaka sebagai tempat persinggahan serta perkampungan mereka.³ Justeru itu masyarakat yang tumbuh dan berkembang di bandar Melaka merupakan masyarakat maritim yang bergantung sepenuhnya kepada perdagangan serta sering menerima unsur-unsur luar yang datang pada setiap musim perdagangan. Artikel ini akan mengupas tentang

gambaran kehidupan masyarakat Melayu yang mendiami bandar pelabuhan Melaka dan bagaimana mereka bertindak balas terhadap perubahan yang berlaku semasa pemerintahan Belanda.

Masyarakat Maritim di Pelabuhan Melaka

Masyarakat maritim di bandar pelabuhan Melaka adalah bersikap terbuka. Mereka sering menerima dan mengalami perubahan. Merekalah yang pertama menerima kedatangan warga asing serta segala perubahan yang berlaku dari dunia luar gugusan kepulauan Melayu-Indonesia. Oleh itu mereka jugalah yang pertama menerima kehadiran pengaruh dari warga asing yang datang ke Asia Tenggara. Dengan kedatangan pedagang dan pengaruh dari benua kecil India, Tanah Arab, Tanah Besar China dan kemudiannya diikuti oleh kuasa Eropah ke wilayah ini telah mencorakkan keadaan kehidupan masyarakat maritim yang mendiami bandar pelabuhan Melaka.⁴ Walaupun kehadiran pedagang dan pengaruh dari India, Arab dan China, namun ini tidak banyak mengubah struktur dan kekuasaan kerajaan yang memerintah. Keadaan ini berubah dengan kehadiran kuasa Eropah yang telah mengubah segalanya. Pedagang dari India, Arab dan China hanya mencorakkan budaya serta masyarakat maritim di Selat tetapi tidak mengubah dan menentukan arus perubahan kepada kerajaan dan pemerintahan Melaka. Kedatangan kuasa Eropah seperti Portugis, Belanda, dan British ternyata telah mengubah dan mencorakkan hala tuju kehidupan dan kerajaan di Melaka.⁵

Pada masa pentadbiran Belanda wilayah pentadbiran bandar pelabuhan Melaka telah dibahagikan kepada tujuh kawasan pentadbiran. Pertama ialah wilayah yang khusus didiami oleh pentadbir Belanda iaitu di dalam kota Melaka. Kedua ialah kawasan di luar kota Melaka yang terbahagi kepada kawasan atau wilayah seperti di Heren Straat, Jonker Straat, kawasan bandar Melaka (seperti Viser straat, Gouldsmit straat), wilayah Bukit China, Bunga Raya, Banda Hilir, dan Tranquera. Luas kawasan yang benar-benar berada dalam pegangan Belanda tidaklah begitu besar. Kawasan tersebut hanya dalam sekitar kurang dari lima batu persegi.⁶ Manakala luar dari kawasan ini adalah hutan belantara dan tidak banyak dibangunkan oleh Belanda. Tambahan pula jalan perhubungan dengan wilayah pendalaman ini tidak dibina dan tidak diurus dengan sempurna walaupun wilayah ini dikuasai oleh Belanda.⁷ Walau bagaimanapun wilayah yang luas ini dipajakkan kepada orang kaya yang tinggal serta menetap di bandar Melaka.⁸

Perkembangan Demografi dan Taburan Penduduk Melayu di Melaka

Penduduk Melaka semasa pemerintahan Belanda adalah tidak begitu besar jumlahnya. Pada awal pemerintahan Belanda, jumlah penduduk Melaka hanya mencecah kepada kurang daripada 6,000 jiwa. Dari jadual 1 jelas menunjukkan bahawa pada tahun-tahun 1675, 1678, 1680, 1687 dan 1688 jumlah penduduk Melaka tidak melebihi 6,000 jiwa. Penduduk Melayu hanya berjumlah pada sekitar antara 14 hingga 10 peratus dari keseluruhan jumlah penduduk Melaka. Manakala jumlah yang paling ramai ialah dari kumpulan hamba yang mencecah antara 26 hingga 46 peratus dari jumlah keseluruhan penduduk bandar pelabuhan Melaka. Manakala jumlah penduduk Belanda termasuklah kalangan pegawai dan keluarga mereka adalah pada sekitar antara 11 hingga 12 peratus dari jumlah keseluruhan penduduk Melaka.

Sejak abad ke-15, orang Melayu adalah masyarakat pribumi yang definitif di Melaka. Samada di kawasan bandar, pelabuhan mahu pun pendalaman, mereka telah membina beberapa perkampungan. Namun dari angka yang tertera dalam Jadual 1 menunjukkan bahawa ramai orang Melayu telah meninggalkan bandar tersebut setelah kejatuhan Melaka ke tangan kuasa Portugis. Sehingga abad ke-17 tidak ramai orang Melayu dari wilayah berdekatan yang telah berhijrah serta menetap di bandar pelabuhan tersebut. Hal ini berlaku disebabkan kebanyakan orang Melayu telah berhijrah ke pusat kerajaan Melayu Johor iaitu di Riau. Ini adalah besar kemungkinan kebanyakan mereka menuruti perpindahan sultan Melaka yang berpindah setelah Melaka ditawan oleh Portugis. Oleh itu, setelah Melaka ditawan oleh Belanda dan telah wujud semangat setia kawan yang amat kukuh di antara kerajaan Johor dengan Belanda maka barulah terdapat peningkatan jumlah penduduk Melayu di Melaka. Kenaikan jumlah penduduk dari kalangan etnik Melayu, China serta Keling pada 1675 hingga tahun 1678 adalah disebabkan oleh dasar-dasar pembangunan Belanda di Melaka yang dilancarkan oleh gabenor Bort. Keadaan ini telah memberikan kesan kepada peningkatan jumlah tersebut. Namun peningkatan di kawasan bandar masih lagi di tahap yang rendah walaupun beberapa kemudahan diberikan kepada mereka yang ingin menetap di bandar tersebut.

Jadual 1: Jumlah Penduduk di Bandar Melaka Pada Abad Ke-17

Kumpulan ethnik	1675		1678		1680		1687		1688	
	Jum.	%	Jum.	%	Jum.	%	Jum.	%	Jum.	%
Pegawai VOC serta keluarga mereka	74	12.6	666	11.1	TM	TM	TM	TM	TM	TM
Hamba milik kepada pegawai VOC	504	9.5	355	5.9	TM	TM	TM	TM	TM	TM
Hamba kepada Syarikat VOC	57	1.0	65	1.1	TM	TM	TM	TM	TM	TM
Burghers	104	1.9	145	2.4	TM	TM	TM	TM	TM	TM
Portuguese-Eurasian	1463	27.5	1489	24.9	1420	38.49	1542	36.07	1445	33.58
Melayu	597	11.2	690	11.5	523	14.17	521	12.18	443	10.29
China	160	3.0	426	7.1	351	9.51	270	6.31	292	6.78
Kelings/ Moors	356	6.7	547	9.2	135	3.65	120	2.80	135	3.13
Hamba	1409	26.5	1607	26.9	1260	34.15	1821	42.60	1987	46.18
Jumlah Besar	5324	100	5970	100	3689	100	4274	100	4302	100

TM: Tiada Maklumat. Sumber: Nordin Hussin, *Trade and Society in the Straits of Melaka: Dutch-Melaka and English-Penang*, Copenhagen: NIAS Press, 2006.

Jadual 2 pula memperlihatkan perkembangan penduduk bandar Melaka serta kawasan sekitarnya pada tahun-tahun 1750, 1766 dan 1817. Daripada jadual tersebut jumlah penduduk Melayu adalah melebihi 40 peratus dari keseluruhan jumlah penduduk yang menetap di bandar serta kawasan di sekitarnya. Justeru itu jelas bahawa orang Melayu merupakan kumpulan etnik utama yang mendiami bandar Melaka. Oleh kerana petempatan tersebut diasas dan dibina oleh mereka, sebagai kumpulan pribumi jati maka perkembangan penduduknya adalah stabil. Mereka tidak mengalami masalah keseimbangan nisbah di antara golongan lelaki dan wanita sebagaimana sering dialami oleh etnik pendatang seperti Cina dan India.

Jadual 2: Jumlah Penduduk di Bandar Melaka serta wilayah pendalamannya pada tahun-tahun 1750, 1766 and 1817

	1750		1766		1817			
Kumpulan Etnik	Jumlah	%	Kumpulan Etnik	Jumlah	%	Kumpulan Etnik	Jumlah	%
Melayu	3,615	37.51	Melayu	3,135	43.44	Melayu	13,988	71.19
China	2,161	22.42	China	1,390	19.26	China	1,006	5.12
India	1,520	15.77	India	1,023	14.17	India	2,986	15.19
Orang Eropah dan Portugese-Eurasians	2,339	24.27	Orang Eropah dan Portugese-Eurasians	1,668	23.11	Orang Eropah dan Portugese-Eurasians	1,667	8.48
Jumlah Besar	9,635	100		7,216	100		19,647	100

Sumber: Nordin Hussin, *Trade and Society in the Straits of Melaka: Dutch-Melaka and English-Penang*, Copenhagen: Nias Press, 2006.

Manakala banci yang dibuat di kawasan Heren Straat/ Jonkerstraat pada tahun 1803 memperlihatkan jumlah penduduk Melayu yang amat kurang sekali jika dibandingkan dengan etnik lain. Ini memperlihatkan bahawa kawasan Heren/Jonkerstraat pada tahun 1803 telah diduduki sepenuhnya oleh golongan pendatang iaitu etnik Cina yang telah memdominasi wilayah tersebut setelah ditinggalkan oleh Belanda.

Jadual 3: Bancian oleh Wijkmeester [Heren/Jonkerstraat ward ?] Banci tahun 1803

Kumpulan Etnik	Lelaki dewasa	Wanita dewasa	Kanak -kanak lelaki	Kanak -kanak perempuan	Hamba lelaki	Hamba wanita	Anak angkat
Burghers/ Eropah	18	25	28	38	39	52	20
Cina	138	70	96	93	54	73	89
Melayu	1	1	[?]	[?]	[?]	[?]	[?]
India	10	9	3	[?]	17[?]	6[?]	1[?]
Jumlah	167	105	127	131	110	131	110

Sumber Nordin Hussin, *Trade and Society in the Straits of Melaka: Dutch-Melaka and English-Penang*, Copenhagen: Nias Press, 2006.

Pada tahun 1824 pula, iaitu tahun-tahun terakhir Belanda memerintah Melaka sebelum diserahkan kepada Inggeris, jumlah penduduk Melayu di bandar Melaka dan kawasan sekitarnya ialah seramai 22 peratus dari jumlah keseluruhan jumlah penduduk. Banci penduduk di kawasan tersebut telah dikumpulkan oleh Belanda pada awal serta akhir tahun 1824 sebelum mereka menyerahkan Melaka kepada Inggeris dan hanya dilakukan di bandar Melaka serta tidak termasuk dari kawasan luarnya.

Jadual 4: Penduduk di Bandar Melaka pada tahun 1824

Kumpulan Etnik	Jumlah Penduduk	Peratus %
Europeans/Belanda/ Burghers	405	3.62
Inland Christians / Portuguese	1,839	16.44
Melayu	2,570	22.98
China	2,741	24.51
Moors/India Muslim	1,105	9.88
Kelings	583	5.21
Hamba	1,314	11.75
Lain-lain	623	5.57
Jumlah	11,180	100.00

Sumber Nordin Hussin, *Trade and Society in the Straits of Melaka*.

Namun pada tahun 1825, satu banci penduduk Melayu yang terperinci telah dibuat oleh pemerintah Inggeris di kawasan kampung Melayu yang berada di luar bandar Melaka. Sebanyak 14 buah kampung atau penempatan Melayu telah dikaji serta dikumpul maklumat mengenai jumlah isi rumah serta jumlah penduduk bagi kampung-kampung tersebut. Jadual 5 menjelaskan jumlah komposisi isi rumah dan penduduk Melayu di 14 buah perkampungan tersebut.

Jadual 5: Banci Penduduk di Kampung Melayu di luar Bandar Melaka tahun 1825

Nama Kpg	Jumlah Rumah	Lelaki*	Lelaki#	Wanita*	Wanita#	Kanak kanak Lelaki	Kanak kanak Perempuan	Jumlah anggaran isi rumah	Jumlah
Ching	10	4	9	4	9	12	8	4.6	46
Kandang Hujung	5	3	3	6	3	5	6	5.2	26
Paia Nato	12	12	21	12	21	31	24	17.6	121
Malim	3	1	2	0	2	10	3	6	18
Pangkalan Arang	4	1	3	0	3	7	5	5.2	21
Ayer Petaling	6	0	6	3	6	9	6	5	30
Ayer Marbo	5	2	5	2	3	13	6	11.2	56
Pengkalan Jambu	4	4	4	1	4	6	6	6.2	25
Balai Panjang	70	23	61	20	64	44	38	3.5	250
Paya Rumpit	24	20	24	15	19	19	29	5.2	126
Sungai Bandar	16	5	16	9	16	22	20	5.5	88
Rumbia	25	7	19	7	19	24	25	4	101
Ayer Poete	5	1	4	1	4	9	6	5	25
Ayer Gajah Mati	20	14	22	11	20	22	17	5.3	106
Jumlah	209	97	198	91	193	260	217	5	1,056

Sumber Nordin Hussin, *Trade and Society in the Straits of Melaka*. [*] tidak berkahwin, [#] berkahwin.

Pada umumnya, masyarakat Melayu yang mendiami kawasan bandar lebih tertumpu di kawasan bandar Melaka, Bandar Hilir, Bungaraya, Bukit China dan Tengkeri serta sebahagian besarnya juga telah mendiami kawasan pendalaman di luar kawasan bandar Melaka. Dari jadual di atas jelas menunjukkan bahawa penduduk Melayu merupakan golongan majoriti dan merekalah yang telah membina

serta mewarisi petempatan yang telah dibina oleh kerajaan Melayu Melaka. Walaupun sebahagian besar penduduk Melayu telah meninggalkan Melaka ketika ditawan oleh kuasa Eropah, namun terdapat sebahagian daripada mereka yang masih bertahan tidak meninggalkan bandar pelabuhan tersebut walaupun ia tidak diperintah oleh sebuah kerajaan Melayu. Pada masa yang sama kuasa Belanda telah berusaha untuk meningkatkan jumlah penduduk Melayu dengan menggalakkan lebih ramai orang Melayu berhijrah ke bandar pelabuhan tersebut bagi memenuhi keperluan jangka panjang pembangunan serta kemajuan Melaka.

Masyarakat Melayu di Melaka Pada Masa Pemerintahan Belanda

Salah satu kesukaran untuk menulis semula sejarah sosial masyarakat Melayu zaman Belanda ialah kekurangan sumber. Sumber-sumber yang ada didapati tidak terkumpul setempat.⁹ Ia amat menyukarkan penyelidik untuk meneroka dan memperolehinya. Namun kesukaran ini boleh diatasi jika seseorang itu dapat mengumpul semula cebisan-cebisan fakta yang berselerak sifatnya serta menggabungkan semula agar dapat dianalisa dengan baik mengenainya. Oleh itu, penulisan sejarah sosial masyarakat Melayu zaman Belanda adalah memerlukan daya kesanggupan yang cukup tinggi dalam proses penyelidikan mengenainya. Dokumen tempatan memang sukar diperolehi, manakala dokumen Belanda pula terlalu banyak tetapi tidak menjurus dan terarah sifatnya. Berasaskan kepada daya kecuriositi yang tinggi, penulis telah berusaha untuk mengumpul semula cebisan fakta yang berselerak tersebut dengan mencantulkannya sehingga dapat memberi gambaran tentang kehidupan masyarakat Melayu di bandar pelabuhan Melaka zaman tersebut.

Sepertimana yang telah dinyatakan di atas, Melaka merupakan sebuah bandar pelabuhan yang terbuka sifatnya serta menerima pelbagai unsur luar disamping bersifat kosmopolitan. Berlatar belakang kepada keadaan ini maka masyarakat Melayu yang mendiami bandar tersebut juga telah menerima serta menyesuaikan keadaan tersebut. Dari segi budaya, tradisi dan adat Melayu, cabaran penerimaan budaya baru bukan sesuatu yang pelik. Disebabkan bandar Melaka merupakan tempat tumpuan manusia dari pelbagai tempat maka masyarakat Melayu yang mendiami di bandar tersebut telah berupaya menerima nilai-nilai baru dalam budaya yang dibawa oleh pelbagai golongan pendatang dari Eropah dan Asia. Hal ini dapat dilihat dalam falsafah hidup mereka yang juga sudah menyediakan strategi yang bersifat terbuka. Pribahasa dan pantun Melayu

adalah antara sumber tradisi lisan yang memcerminkan pembinaan tamadun Melayu.¹⁰

Masyarakat Melayu di Melaka juga berbeza dengan masyarakat Melayu yang lain. Ini dapat dilihat dari segi kehidupan dan cara hidup mereka. Salah satu aspek yang dapat dilihat ialah melalui respon mereka terhadap nilai barat. Mereka sangat terbuka dengan penerapan nilai kehidupan Eropah ke dalam kehidupan mereka. Pemerintahan Belanda telah membina dan menanamkan unsur tersebut yang bersifat murni dan Islamik sifatnya hingga tidak menimbulkan masalah untuk diterima pakai dalam kehidupan mereka di Melaka. Salah satunya ialah dengan membina rumah kebajikan untuk anak-anak yatim.¹¹ Walaupun rumah kebajikan untuk anak yatim ini diselenggara oleh pentadbiran Belanda namun terdapat sebilangan masyarakat Melayu yang telah meletakkan anak-anak mereka ke dalam institusi yang ditadbir oleh Belanda. Institusi ini dikenali sebagai Orphan Chamber yang ditubuhkan untuk mengendalikan harta orang kaya di bandar Melaka. Institusi ini amat berperanan besar kepada kebanyakan orang kaya yang tinggal di bandar Melaka. Di kalangan orang Melayu yang kaya di Melaka telah menggunakan sepenuhnya kemudahan yang diberikan oleh institusi ini. Mereka bukan sahaja telah melabur modal seperti menyimpan wang serta harta pusaka ke dalam institusi ini tetapi juga telah meminjam wang untuk menambah pelaburan mereka di samping meletakkan anak-anak yatim untuk dijaga kebajikannya oleh institusi tersebut. Pada masa yang sama terdapat orang Melayu kaya yang telah dilantik sebagai ketua kaum dan mereka juga telah menjadi sebahagian daripada pegawai pentadbir yang mentadbir institusi ini.¹²

Oleh kerana pekerjaan asas di kalangan penduduk Melaka ialah berdagang maka kehidupan masyarakat Melayu di Melaka juga berkisar kepada kegiatan ini. Salah satu lambang kepada kekayaan serta kegiatan dalam bidang perdagangan di Melaka ialah memiliki hamba.¹³ Kategori hamba bukan sahaja bererti mereka terikat kepada tuannya disebabkan oleh akibat berhutang tetapi juga hamba yang bekerja dengan saudagar serta orang kaya yang memiliki banyak kegiatan perekonomian terutama perdagangan.¹⁴ Hamba-hamba dari kategori ini bertugas sebagai pedagang yang menjalankan aktiviti perdagangan majikannya. Jadual di bawah dapat menjelaskan gambaran tentang pemilikan hamba di kalangan pelbagai golongan etnik di bandar Melaka.

Jadual 6: Pemilikan hamba di Bandar Melaka mengikut kaum pada tahun 1824

Kaum/ Pemilik Hamba	Hamba lelaki	Peratus %	Hamba wanita	Peratus %	Jumlah	Peratus %
Eropah	277	41.59	238	40.33	515	41.00
Melayu	193	28.97	84	14.23	277	22.05
China	150	22.52	239	40.50	389	30.97
Kelings	46	6.90	29	4.91	75	5.97
Jumlah	666	100.00	590	100.0	1256	100.00

Sumber: Nordin Hussin, *Trade and Society in the Straits of Melaka*.

Orang Melayu yang kaya memiliki jumlah hamba yang ramai. Kebanyakan dari hamba ini bekerja sebagai anak-anak kapal, juragan, pedagang, bekerja di kebun buah-buahan milik tuannya di samping sebahagian mereka yang bekerja sebagai tukang rumah dan pembuat peralatan, batu bata serta genting rumah. Kerja-kerja membina rumah serta kelengkapan rumah seperti pengukir, tukang kayu, pembuat perabut memerlukan ramai pekerja.¹⁵ Keadaan ini berlaku disebabkan pada masa ini belum lagi wujud konsep buruh serta upah oleh itu kebanyakannya kerja-kerja dilakukan oleh hamba. Sehingga pada awal abad ke 19 bila pihak British serta Belanda telah memutuskan untuk memansuhkan sistem perhambaan dan kemudiannya digantikan oleh buruh China maka sistem perhambaan ini pun ditamatkan walaupun menerima bantahan dari kebanyakan penduduk di Melaka. Oleh itu kebanyakan daripada para hamba ini bekerja di sektor tersebut. Sehingga tahun 1824 jumlah mereka yang memiliki hamba yang teramai adalah seperti berikut.

Jadual 7: Pemilik hamba yang teramai di Bandar Melaka pada tahun 1824*

Nama	Kumpulan ethnik	Jumlah Hamba	Nama	Kumpulan ethnik	Jumlah hamba
A. Koek	Burgher	63	Siwa Sidambrong Chitty	Keling/Hindu	7
J.J. Timmerman Thyssen	Burgher	37	Catharina Koek	Burgher	7
Hendrik Kraal	Burgher	36	Widow Pavonarius	European	7
Hubertus van Bragt	Burgher	23	Lebe Pelae	Melayu	7
A.A. Velge	Burgher	21	Tja Tong Kie	China	6
Jan Henderick Stecher	Burgher	19	Valberg	Burgher	6
Mohamed Ariffen	Melayu	19	S. de Souza Eurasian	Portuguese-	6
Widow of Greys	European	17	A. Kraal	Burgher	6
Widow Westerhout	Burgher	14	Tan Koseing	China	6
Saibo Ahmad Sab	Melayu	14	Hussain Yusoff	Melayu	6
Sagrae Chetty	Keling/Hindu	14	Abdul Halim Tahir	Melayu	6
Tan Toen Jet	China	13	Seido Mira alias Tambi Besar	Keling/Hindu	6
Johannes Lodewykson	European	12	Abdul Oeatrap	Melayu	6
Thomas Williamson	European	12	George de Souza	Portuguese-Eurasian	5
G.L. Baumgarten	Burgher	10	Jacob Dries	European	5
Tan Sang	China	10	G. Derteriah	Burgher	5
China Jambi	China	10	A. Minjoot	Burgher	5
Anthonij Stecher	Burgher	10	Tan Boenian	China	5
Choa Chong Kiat	China	10	Tan Bon Tjoen	China	5
J.H. Overre	Burgher	9	Toe Ing Nio	China	5
J.W. Baumgarten	Burgher	9	Ko Ing Ko	China	5
Demar Mohamed Badaruddin	Melayu	8	Tjan Oey Liem	China	5
Danial Koek	Burgher	8	Tan Tun Kok	China	5
Joseph Minass	Burgher	8	Salleh Mahomed Lebe	Melayu	5

Sambungan dari jadual 7 di atas.

Widow Tan Tldg	China	8	Shaikh Abdul Rahman Alowie	Melayu	5
Ko Ing Siong	China	8	Che Madar	Melayu	5
Ahmad Badaruddin	Melayu	8	Pelang Pillay	Keling/ Hindu	5

Sumber: Nordin Hussin, *Trade and Society in the Straits of Melaka*.

Dari nama-nama yang tertera di atas agak sukar juga untuk mencari fakta yang lengkap mengenai mereka ini. Namun mereka ini adalah daripada keturunan yang berada dan berpengaruh di bandar Melaka. Oleh itu jika dirujuk kepada daftar pinjaman pula terdapat beberapa fakta yang menarik mengenai orang Melayu yang hidup pada tahun 1780-an di bandar Melaka.

Di dalam dokumen Belanda terdapat maklumat (daftar pinjaman) yang tercatat beberapa nama Melayu yang mendaftar ketika membuat pinjaman dari institusi Orphan Chambers di bandar Melaka selain terdapat juga beberapa cebisan fakta tentang kehidupan mereka. Walaupun cebisan fakta ini amat terhad namun ia dapat memperlihatkan tentang taburan pemilikan harta di beberapa bahagian bandar Melaka. Antara harta yang tercatat dalam dokumen tersebut ialah berkaitan dengan pemilikan tanah serta rumah. Jenis-jenis rumah sama ada rumah batu atau kayu juga tercatat dalamnya. Dari fakta-fakta ini dapat dibuktikan tentang taburan penduduk Melayu yang menetap di bandar Melaka semasa pemerintahan Belanda. Tambahan lagi pada masa yang sama juga dapat dilihat pola kediaman mereka, jenis rumah yang dimilikinya serta lokasi terletaknya harta serta kediaman yang dimiliki oleh mereka.

Antara nama yang tersenarai dalam daftar pinjaman tersebut ialah Encik Harun dan kakaknya yang bernama Hamima, Hasna, Fatima dan Rasia.¹⁶ Mereka ini memiliki sebidang tanah yang terletak di bandar Melaka iaitu di Vriesscheberg. Vriesscheberg ialah satu tempat yang terletak berdekatan dengan Bukit China dan kawasan ini adalah di luar dari bandar Melaka. Pada umumnya ramai di kalangan pedagang Melayu yang memiliki kediaman rasmi mereka terletak di luar bandar Melaka tetapi mereka memiliki bangunan serta tempat simpanan barang yang dikendalikan oleh para hambanya yang terletak di tengah-tengah bandar Melaka. Tempat tinggal yang terletak di luar bandar Melaka lebih nyaman keadaannya serta lebih

luas kawasannya. Keadaan ini telah menyebabkan kebanyakan daripada mereka memiliki rumah kediaman yang terletak berhampiran bandar Melaka atau di luar bandar.

Seterusnya seorang perempuan Melayu bernama Fatima pula memiliki rumah di Bandar Hilir yang dikelilingi dengan pokok dan rumah tersebut yang diperbuat daripada kayu.¹⁷ Kebanyakan daripada rumah di kawasan ini dibina dari kayu kerana ianya terletak di luar bandar Melaka. Di samping itu luas tanah yang dimiliki juga besar jika dibandingkan dengan kawasan dalam bandar. Purata penduduk Melayu di Bandar Hilir juga tinggi kerana kawasan ini merupakan kawasan yang hampir dengan bandar serta kebanyakan pemiliknya memiliki keluasan tanah yang besar serta kebanyakannya dikelilingi dengan dusun buah-buahan. Keadaan ini menjadikan tempat yang sering menjadi tumpuan kepada para pedagang yang menetap di Melaka yang inginkan suasana yang lebih nyaman. Dari laporan Orphan Chamber, kawasan Bandar Hilir juga menjadi tumpuan kepada pedagang Belanda yang kebanyakannya memiliki rumah serta dusun buah-buahan di kawasan ini. Oleh itu tidak hairanlah mengapa Encik Osman dan Puan Saleha juga memiliki tanah di Bandar Hilir.¹⁸

Sementara itu, Encik Remida yang memiliki tanah yang ditanam dengan pokok buah-buahan yang terletak di Bandar Hilir.¹⁹ Kawasan ini juga berdekatan dengan kawasan Vriesseberg dan juga terdapat sebilangan masyarakat Melayu yang menetap di sini. Seorang Penduduk Melayu bernama Encik Sleman juga memiliki tanah di Vriesseberg. Ini juga merupakan salah satu daripada ciri penempatan masyarakat Melayu yang kebanyakannya lebih gemar memiliki rumah kediaman yang dikelilingi dengan kebun serta buah-buahan tetapi terletak berdekatan dengan bandar.

Walaupun kebanyakan daripada masyarakat Melayu lebih tertumpu di kawasan luar dari bandar Melaka namun terdapat juga sebilangan besar yang memiliki harta serta mendiami kawasan dalam bandar Melaka. Salah seorang dari mereka ialah Encik Abdul Rahim yang memiliki tanah di Burgerwagt iaitu sebidang tanah yang mengandungi 6 buah rumah batu terletak di Visscherstraat berdekatan dengan Tweedebruggewal Straat²⁰. Visscherstraat terletak di dalam lingkungan kawasan bandar Melaka. Selain itu beliau juga memiliki tanah serta sebuah rumah batu yang terletak di Tweedebrugge Dewalstraat dan Herenstraat. Kedua-dua tempat ini terletak dalam kawasan bandar Melaka dan merupakan kawasan perumahan yang memiliki nilai yang amat tinggi. Kediaman di dalam kawasan bandar mesti dibina dengan batu bata dan tidak dibenarkan dibina dengan kayu. Di samping itu kesemua rumah yang terletak di dalam kawasan

bandar juga dikehendaki menggunakan genting atau tile dan bukan dengan atap. Ini merupakan peraturan yang amat ketat yang dikenakan oleh pemerintah Belanda untuk penghuni bandar Melaka. Tujuan utama peraturan yang amat ketat ini adalah untuk mencegah daripada berlakunya kebakaran. Di samping itu juga rumah-rumah yang dibina di dalam kawasan bandar juga mesti dilengkapi dengan kemudahan mencegah kebakaran seperti perigi.

Oleh itu, jelas masyarakat Melayu bukan sahaja tertumpu di kawasan luar bandar Melaka tetapi dari kajian ini ternyata terdapat sebilangan besar daripada mereka adalah penghuni serta pemilik hartanah di tengah-tengah bandar Melaka. Selain itu, seorang lagi wpenduduk melayu bernama Encik Kadir Hussin memiliki rumah berdekatan dengan Bangazal(?) dan sebuah rumah batu berdekatan dengan tokong Cina di Goldsmithstraat.²¹ Goldsmithstraat atau Jalan Tukang Emas juga terletak dalam kawasan bandar Melaka dan merupakan kawasan elit dan hartanah di kawasan ini mempunyai nilai yang tinggi. Selain itu seorang lagi penduduk Melayu yang bernama Encik Hakim Saib memiliki sebuah rumah kayu di Goldsmithstraat.²² Walaupun peraturan yang ketat telah dikenakan ke atas pemilik bangunan di bandar iaitu mesti didirikan daripada batu, namun masih lagi terdapat mereka yang membinanya daripada kayu. Hal ini mungkin berlaku kerana rumah Hakim Sab ini terletak tidak begitu hampir dengan rumah jirannya serta memiliki kawasan yang lapang. Justeru itu, beliau telah dibenarkan mendirikan rumah daripada kayu dan bukan dengan menggunakan batu bata.

Oleh itu, terdapat beberapa orang Melayu yang mendiami di kawasan tengah bandar Melaka dan ini menunjukkan bahawa orang Melayu juga merupakan penduduk tetap di dalam bandar dan bukan hanya tertumpu di kawasan luar bandar Melaka sahaja. Seorang lagi penduduk dalam bandar Melaka ialah Encik Abdul Maidin memiliki rumah batu serta tanah di deBurgwalstraat.²³ Jalan ini adalah selari dengan jalan Ersteburgerstraat iaitu jalan yang merentangi tengah-tengah bandar Melaka. Seorang lagi Melayu yang tinggal di tengah bandar Melaka ialah Lebai Saib yang memiliki rumah batu di Goldsmitstraat.²⁴ Jalan ini merupakan jalan yang merentangi di tengah-tengah bandar Melaka.

Salah seorang penduduk Melayu yang sering kelihatan namanya dalam laporan notaries dan laporan Orphan Chamber ialah Encik Mohamad Budiman yang juga merupakan seorang pedagang di bandar Melaka.²⁵ Dalam laporan Orphan Chamber didapati beliau memiliki sebuah rumah batu di Derde Burggedwarstraat dan sebuah lagi di Jonker Straat. Sebuah rumah dan tanah yang ditanam dengan pokok buah-buahan di Bukit Cina.

Sebuah rumah batu di Bruggedwarstraat, sebuah rumah di pasar kain serta tanah di Kampung Melayu. Dengan harta yang banyak seperti ini bermakna Mohamad Budiman merupakan seorang yang kaya pada zamannya. Kemungkinan besar beliau adalah seorang saudagar kain di Melaka kerana beliau memiliki rumah di pasar kain. Kain merupakan salah satu daripada bahan import serta eksport Melaka dan ia juga merupakan barangan dagangan yang sangat menguntungkan. Saudagar kain biasanya mendagangkan kain dari India serta kain yang datang dari Jawa, Bugis, dan Aceh. Kain-kain ini bukan saja di jual di Melaka tetapi juga dijual dan diperdagangkan ke merata tempat di Dunia Melayu. Di samping itu juga beliau juga memiliki rumah di Jonkerstraat iaitu sebuah tempat paling elit di Melaka yang dulunya merupakan kawasan yang hanya dimiliki oleh orang Belanda sahaja.

Pada kebiasaannya nama-nama yang tertera di dalam laporan Orphan Chamber ini hanyalah nama lelaki dan jarang terdapat nama wanita. Namun seorang wanita Melayu yang tersenarai dalam laporan ini didapati juga memiliki harta yang banyak. Beliau ialah Puan Noria, seorang wanita Melayu yang memiliki hartanah lima buah rumah yang beratap genting serta 3 rumah dari kayu yang terletak di Visserstraat berhampiran dengan Houtkapperij.²⁶ Sebuah rumah beratap genting di Noorder voorstad, sebuah rumah di Tweede Dwarsstraat dan di Coetijstraat, sebuah rumah terletak di Noorder voordstad sebuah rumah di Jonkerstraat dan di Visserstraat dan sebuah rumah kayu di Bandar Hilir. Kekayaan yang dimiliki oleh Noria ini besar kemungkinan adalah hasil daripada peninggalan suaminya atau juga dari keluarganya. Dari senarai harta yang dimilikinya juga dapat menjelaskan bagaimana beliau atau keluarganya telah dapat mengumpulkan harta dan menerangkan bahawa mereka telah menetap di bandar Melaka sejak sekian lama. Untuk memperolehi harta yang sebegitu banyak, memerlukan seseorang yang menetap di situ dalam beberapa generasi serta mereka juga harus dari keturunan pedagang yang aktif berdagang di Selat dan Nusantara.

Oleh kerana Melaka bergantung sepenuhnya kepada perdagangan maka mereka yang memiliki harta kebanyakannya adalah dari kelas pedagang. Mereka ini telah menjalankan perdagangan yang bukan saja berdagang hasil hutan tetapi juga berdagang kain, bijih, beras, ikan, dan kayu kayan. Mereka juga memiliki rangkaian perdagangannya dengan pelabuhan di sekitar Selat seperti Siak, Batubara, Indragiri, Aceh dan juga sebahagiannya sehingga ke Makassar serta pelabuhan-pelabuhan di utara pantai Jawa. Dengan itu keseluruhan penduduk bandar Melaka bergantung

Jadual 8. Pemilikan harta di Bandar Melaka Melaka tahun 1787/88 bersambung di bawah

	Fort Heren straat	Jonker straat	Eerst Brugwal straat	Seconde Brugwal straat	Derde Brugwal straat	Goudsmid straat	Groote Visser straat	Visser straat	Colij Straat	Moor Straat	Point Amelia	Near the China river	East of the town	North of the Fort	Jumlah	
Burghers /Europeans	11	24	12	3	-	3	-	-	-	-	1	-	-	-	54 (28%)	
Melayu	-	2	3	3	1	4	-	-	-	1	-	-	-	3	34 (18%)	
China	-	14	12	7	5	7	8	-	-	-	-	-	1	6	62 (33%)	
Kelings/ Moors	-	3	3	8	3	1	5	10	1	2	-	1	-	-	37 (19%)	
Portuguese -Eurasians	-	1	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	3 (2%)	
Total	11	44	31	32	11	13	17	10	3	2	1	1	1	9	3	190

Nordin Hussin, *Melaka and Penang 1780-1830: A Study of Two Ports towns in the Straits of Melaka*, Amsterdam: Vrije Universiteit Amsterdam, 2001.

sepenuhnya kepada perdagangan dan bukan kepada pertanian kerana tanah di kawasan pendalaman bandar Melaka tidak diteroka serta dimajukan untuk tujuan pertanian.

Daripada fakta-fakta yang berselerakan ini telah diperincikan mengikut jadual seperti yang terdapat di dalam Jadual 8 hingga 12. Jadual-jadual ini dapat memberikan gambaran awal (bukan gambaran sepenuhnya) mengenai tebaran petempatan serta pemilikan harta yang dimiliki oleh orang Melayu di bandar Melaka. Dari dokumen Belanda dapat menjelaskan kelas Melayu yang terdapat dalam kawasan yang dihuni oleh mereka yang kelihatan bermastautin di kawasan orang kaya raya.

Jadual 9: Pemilikan Harta di luar Bandar Melaka pada tahun 1787 / 88

	Bunga raya	Tenquera	Bukit China	Bandar Hilir	Fortress Delf	Visser Berg	Kampong Kruit Moelen	Visser veld	Total
Burgher /Europeans	1	3	1	15	-	-	-	-	20 (24.4%)
Melayu	1	-	3	3	-	2	1	2	12 (14.6%)
China	10	-	10	-	3	1			24 (29.2%)
Kelings / Moors	5	7	1	6	-	-	-	-	19 (23%)
Portuguese- Eurasians	2	1	4	-	-	-	-	7 (8.5%)	
Total	17	12	16	28	3	3	1	2	82

Nordin Hussin, *Melaka and Penang 1780-1830: A Study of Two Ports towns in the Straits of Melaka*, Amsterdam: Vrije Universiteit Amsterdam, 2001.

Jadual 10: Pemilikan Harta di Bandar Melaka dan di Kota Melaka (Fort of Melaka) 1805-1811 bersambung di bawah

Kota Melaka (Fort of Melaka)	Heren straat	Jonker straat	Eerst Brugwal straat	Seconde Brugwal straat	Derde Brugwal straat	Goudsmit straat	Groote Visser straat	Visser Straat	Colij Straat	Moor Straat	Point Amelia	Bahagian Timur Sungai	Bahagian Utara Bandar	Utara Kota Melaka	Jumlah
Burghers /Europeans	6	10	2	1	3	1	-	-	-	-	1	-	-	-	24 (23.5%)
Melayu	-	-	1	1	1	-	-	5	-	1	-	-	1	1	11 (10.8%)
China	-	16	8	5	-	4	-	-	-	1	-	-	-	1	38 (37.3%)
Kelings /Moors	-	-	-	10	1	1	6	1	2	4	-	-	-	-	25 (24.5%)
Portuguese -Eurasians	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	4 (3.9%)
Jumlah	6	26	13	17	5	6	9	1	7	4	2	1	2	1	102

Nordin Hussin, *Melaka and Penang 1780-1830: A Study of Two Ports towns in the Straits of Melaka*, Amsterdam: Vrije Universiteit Amsterdam, 2001.

Jadual 12: Pemilikan Harta di luar Bandar Melaka pada tahun 1805-1811

	Bunga raya	Tenquera	Bukit China	Bandar Hilir	Fortress Delf	Visser Berg	Kampong Kruit Moelen	Visser veld	Jumlah
Burghers /Eropah	1	4	-	3	-	-	-	-	8 (22.8%)
Melayu	3	-	3	3	1	1	-	1	12 (34.3%)
China	-	-	2	2	-	-	-	-	4 (11.4%)
Kelings / Moors	-	2	2	2	-	-	-	-	6 (17%)
Portuguese -Eurasians	-	1	-	4	-	-	-	-	5 (14.3%)
Total	4	7	7	14	1	1	-	1	35

Nordin Hussin, *Melaka and Penang 1780-1830: A Study of Two Ports towns in the Straits of Melaka*, Amsterdam: Vrije Universiteit Amsterdam, 2001.

Sebahagian daripada orang Melayu yang kaya, berada dan berpengaruh telah dilantik menjawat jawatan ketua wilayah oleh pemerintah Belanda (sila lihat Jadual 13 dan 14). Pada tahun 1744, terdapat dua orang Melayu yang telah dilantik untuk jawatan tersebut. Mereka ialah Che Laoedin yang dilantik sebagai ketua bagi orang India Muslim di kawasan Bandar Melaka dan Encik Soereen yang dilantik sebagai ketua bagi kawasan Bandar Hilir. Tugas serta tanggungjawab ketua wilayah yang juga merangkumi tugas sebagai ketua kaum adalah amat berat. Mereka bukan sahaja menjaga kebajikan serta ketenteraman awam wilayah yang diketuainya bahkan juga keselamatan dan juga menjadi ketua kepada majlis Orphan Chamber yang bertanggung jawab untuk menyemak kewangan serta kebajikan anak-anak yatim.

Jadual 13: Jawatan ketua Wilayah pada tahun 1744

Nama	Kumpulan ethnik	Wilayah	Cara perlantikan
Jan Krijkman	Burgher	Bandar	Perlantikan Dengan dilantik
Huijbertus Overre	Burgher	Bandar	Perlantikan Dengan dilantik
Che Laoedin	Kapitan kepada orang Moor	Bandar	Pelantikan Dengan penyambungan
David Swerusz	Burgher	Tranquera	Perlantikan Dengan undian
David Perrinet	Burgher	Tranquera	Perlantikan Dengan undian
Ulrich Altheer	Kapitan kepada orang Burghers	Bandar Hilir	Perlantikan Dengan penyambungan
Intje Soereen	Kapitan kepada orang Melayu	Bandar Hilir	Perlantikan Dengan penyambungan
Tsan Hionqua	Kapitan kepada orang China	Bandar Hilir	Perlantikan Dengan penyambungan

Sumber: Nordin Hussin, *Trade and Society in the Straits of Melaka*.

Jadual 14: Senarai mereka yang menjawat jawatan ketua Wilayah pada tahun 1775, 1782 and 1793

Ketua wilayah	1775		1782		1793	
	Wilayah	Ketua wilayah	Wilayah	Ketua wilayah	Wilayah	Ketua wilayah
Joost Koek	Herenstraat	Joost Koek	Herenstraat	Adrian Koek	Herenstraat	
Quintiliano de Grace	Herenstraat	Tan Tjapko	Herenstraat	Tan Tjapko	Herenstraat	
Tan Tiko	Herenstraat	Abraham de Wind	Jonkerstraat	Carel Ferdinand Grejis	Jonkerstraat	
Abraham de Wind	Jonkerstraat	Johannes Adrianus van Moesbergen	Jonkerstraat	Gerrit Leendert Velge	Jonkerstraat	
Anthonij Brouwer	Jonkerstraat	Tan Tinko	Jonkerstraat	-	-	
Intje Jenoeidin	Malay and Moor ward	Intje Astor	Malay and Moor ward	Intje Astor	Malay and Moor ward	
Sewa Soeria Chittij	Malay and Moor ward	Sewa Soeria Chittij	Malay and Moor ward	Sewa Soeria Chittij	Malay and Moor ward	
Johannes Bartholomeus de Wind	Tenquera	Claas de Wind	Tranquera	Michiel Kilian Tranquera	Tranquera	
Jan Henderik van Robbig	Tranquera	Michiel Kilian Tranquera	Tranquera	Adrianus van Moesbergen	Tranquera	
Fransubrich van Moesbergen	Bandarhilir	Gerrit Pungel	Bandarhilir	Pieter Puit	Bandarhilir	
Berhard Janszen	Bandarhilir	Cornelis Adamsz.	Bandarhilir	Cornelis Adamsz.	Bandarhilir	
-	-	Franciso Cardoza	Bandarhilir	Francisco Cardoza	Bandarhilir	
Johannes Speijkerman	Bukit China	Johannes Spijkerman	Bukit China	Jacob Rappa	Bukit China	
Intje Draman	Bukit China	Intje Draman	Bukit China	Intje Roa	Bukit China	
Intje Amal	Bungaraya	Baba Som	Bungaraya	Baba Som	Bungaraya	
Tan Somko	Bungaraya	Intje Brahim	Bungaraya	Intje Abdul Aziz	Bungaraya	

Sumber: Nordin Hussin, *Trade and Society in the Straits of Melaka*.

Sebilangan kecil orang Melayu yang memiliki harta juga memiliki tanah yang di pajakkan kepada mereka di kawasan pendalaman Melaka. Tanah-tanah ini kebanyakannya hutan serta tidak banyak hasilnya, namun terdapat beberapa tanah pajakan yang telah mengeluarkan hasil. Contohnya, pada tahun 1750-an terdapat individu yang mengusahakan tanaman gambir tetapi kebanyakan daripada tanah tersebut tidak menghasilkan hasil gambir disebabkan oleh ancaman peperangan dari Bugis dan Minangkabau.²⁷ Sebahagiannya telah bertukar kepada tanaman seperti padi dan beras untuk dipasarkan ke bandar Melaka. Pentadbiran tanah tersebut dilakukan melalui penghulu yang mengutip hasil cukai dari penduduk dan diberikan kepada tuan tanah yang tinggal di Bandar Melaka.²⁸ Terdapat juga tanah yang menghasilkan kayu balak tetapi disebabkan jalan perhubungan ke kawasan pendalaman tidak dimajukan dan tidak diperbaiki maka perhubungan jalan darat amat sukar serta tidak selamat disebabkan oleh keadaan hutan serta jalan yang rosak serta tidak diperbaiki.²⁹ Ibid. Jadual 15 memperlihatkan beberapa nama orang Melayu yang memiliki tanah estate yang luas secara pajakan dari pemerintah Belanda.

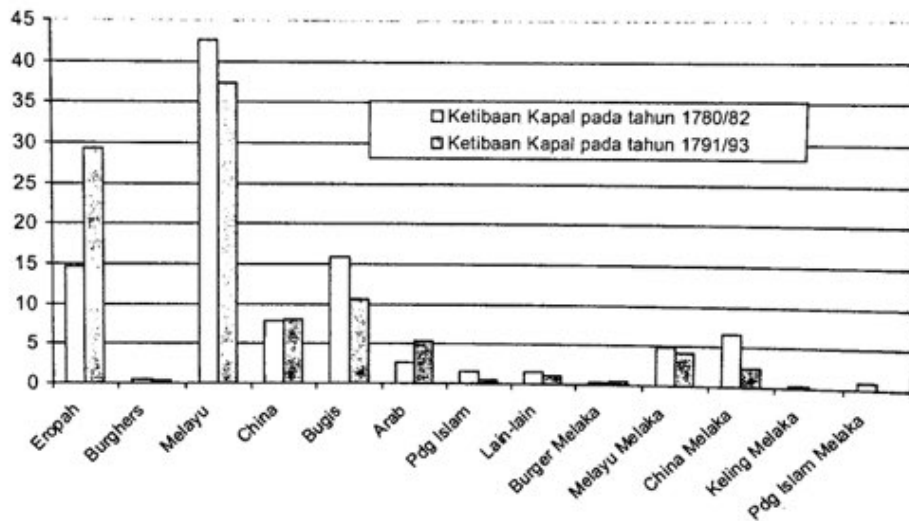
Jadual 15: Pemilik tanah di Melaka

Nama pemilik tanah (estates)	Luas kawasan dalam batu persegi	Nama pemilik tanah (estates)	Luas kawasan dalam batu persegi
J.B. de Wind	280	J.B. Westerhout and J.C. Neubronner	2.5
Adrian Koek	66	Intje Ahmina	¼
A.A. Velge	1	Intje Etam and Malay Captain Abu Bakar	1.5
J.B. Westerhout	36 ¼	Intje Soerin	2.5
De Coasta	5	Intje Haroon	2
Daniel Koek	2	Intje Sainah and Ahmedah	1
Appo Katcjl	3	Intje Samsuddin	¼
Mahomet Tahir	2.5	Intje Saedah	¼
Manuel de Souza	10	Intje Ahmeedah	1
Jumlah			417

Sumber: Nordin Hussin, *Trade and Society in the Straits of Melaka*.

Jika di rujuk kepada jadual 16 dan 17 pula jelas menunjukkan bahawa terdapat sebanyak 5 peratus orang Melayu Melaka dari kalangan kelas pedagang di pelabuhan Melaka. Jumlah ini amat besar kerana ia mengambil kira jumlah keseluruhan pedagang yang datang ke pelabuhan Melaka. Oleh itu, peranan pedagang Melayu Melaka juga amat penting kepada perkembangan perniagaan di kota tersebut. Mereka yang mengusahakan perdagangan ini juga telah menggunakan perkhidmatan jurutulis yang membuat kontrak perniagaan yang kebanyakannya dilakukan oleh orang Melayu kacukan atau Jawi Pekan.

Jadual 16: Pedagang yang tiba di pelabuhan Melaka pada 1780/82 dan 1791/93 dalam nilai peratusan serta mengikut kumpulan ethnik

Sumber: Nordin Hussin, *Trade and Society in the Straits of Melaka*.

Sepertimamana yang diuraikan di atas, antara pemilik kapal dagang yang tersenarai dalam dokumen Belanda pada tahun 1781 ialah seorang yang bernama Encik Brahim yang juga merupakan ketua orang Melayu bagi kawasan Bunga Raya. Jadual 17 menjelaskan senario tersebut.

Jadual 17: Senarai pemilik Kapal dagang dari Melaka pada tahun 1781/82

Nama Pedagang	Jenis kapal	Tempat dibina dan di beli	Ukuran Panjang dalam kaki	Ukuran lebar dalam kaki	Lasten	Umur	Jaringan perdagangan
Joost Koek	brigantijn	Melaka	72	22	100	5	Pegu-Melaka
Joost Koek	brigantijn	Melaka	80	24	120	11	Cochin-Melaka
Muthu Mara Chittij	brigantijn	Melaka	75	24	80	31	Riau-Melaka
Malik Faizullah	brigantijn	Melaka	86	22	150	21	Nagapatnam-Melaka
Tso Anko	brigantijn	Melaka	80	20	100	7	Nagapatnam-Melaka
Tso Anko	brigantijn	Melaka	60	18	60	9	Nagapatnam-Melaka
Mira Mahomat Sia	Chialoup	Melaka	45	15	40	10	Pegu-Melaka
Malim Muda	Chialoup	Java	48	14	40	2	Samarang-Melaka
Brahim	Pencalang	Java	35	13	20	12	Asahan-Melaka

Sumber: Nordin Hussin, *Trade and Society in the Straits of Melaka*.

Kesimpulan

Dari maklumat yang berasaskan kepada dokumen Belanda ternyata sejarah Melaka pada zaman pentadbiran Belanda dapat membuka lembaran sejarah yang selama ini tidak jelas. Sejarah masyarakat Melayu pada zaman tersebut nampaknya memberi nafas baru kepada pengetahuan sejarah tanah air. Peranan dan aktiviti pedagang Melayu serta adanya kumpulan pedagang dan individu-individu Melayu Melaka dan sekitarnya yang lumayan hidupnya dapat dipaparkan dari cerakinan dokumen Belanda tersebut. Zaman Belanda kelihatannya orang Melayu lebih berpeluang dari segi ekonomi perdagangan berbanding dengan zaman Portugis dan British khususnya di Melaka. Pentadbiran Belanda di Melaka juga turut memperlihatkan keperihatinan dari segi sosial, kebajikan dan kepimpinan yang memberi peluang kepada orang Melayu untuk dapat bekerjasama dengan pihak Belanda. Faktor ini barangkali dapat memberi kesan kepada penerimaan nilai barat zaman tersebut kepada orang Melayu Melaka dalam menerima perubahan yang sentiasa datang dalam hidup mereka. Berbanding dengan zaman pentadbiran British di negeri-negeri Melayu, kawasan bandar lazimnya adalah lebih dimonopoli peluang perdagangan dan ekonominya di kalangan orang-orang imigran. Senario sejarah Melaka pada zaman Belanda ini kelihatannya memperlihatkan perbezaan dengan senario sejarah Malaysia zaman British.

Nota

- ¹ Sila lihat Nordin Hussin, *Trade and Society in the Straits of Melaka: Dutch Melaka and English-Penang*, Copenhagen: NIAS Press, 2006, hlm. 1-13.
- ² Lihat Leong Sau Heng, "Collecting Centres, Feeder Points and Entrepots in the Malay Peninsula 100 B.C. – A.D. 1400", in J. Kathirithamby-Wells and John Villiers, (ed.) *The Southeast Asian Port and Polity Rise and Demise*, Singapore: Singapore University Press, 1990, hlm. 23.
- ³ Lihat Muhammad Yusoff Hashim, *The Malay Sultanate of Malacca: A Study of Various Aspects of Malacca in the 15th and 16th Centuries in Malaysian History*, Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka, 1992, hlm. 199-201.
- ⁴ Sila lihat Nordin Hussin, *Trade and Society in the Straits of Melaka*, hlm. 271-293.
- ⁵ Ibid.
- ⁶ Ibid.
- ⁷ Ibid.
- ⁸ Ibid.

- ⁹ Untuk kajian ini penulis banyak merujuk kepada satu senarai yang di ketagorikan kepada Obligatie Boeken (Bond Books) 1743-1821) Ini adalah rekon pinjaman kepada Orphan Chamber yang tercatat didalamnya jenis-jenis harta seperti rumah, tanah, jenis-jenis rumah serta alamat harta tersebut. Walaupun senarai ini amat panjang namun kebanyakan dari dokumen ini sukar dibaca disebabkan keadaan rekod yang terlalu rapoh. Hanya pada abad kesembilanbelas saja digunakan kerana sebahagian besar dari rekod tidak boleh di baca sehingga dibuat pemulihan semula.
- ¹⁰ Sila lihat perbincangan hal ini yang dijelaskan dengan panjang lebar dalam, Lim Kim Hui, *Budi As The Malay Mind: A Philosophical Study of Malay Ways of Reasoning and Emotion in the Peribahasa*, PhD Thesis, University of Hamburg, 2002, hlm. 101-144.
- ¹¹ Nordin Hussin, *Trade and Society in the Straits of Melaka*, hlm. 206-210.
- ¹² Ibid.
- ¹³ Ibid.
- ¹⁴ Ibid.
- ¹⁵ Ibid.
- ¹⁶ R/9/8/9 Obligatie Boek 15 Mar 1811- 15 December 1821.
- ¹⁷ Ibid.
- ¹⁸ Ibid.
- ¹⁹ Ibid.
- ²⁰ Ibid.
- ²¹ Ibid.
- ²² Ibid.
- ²³ Ibid.
- ²⁴ Ibid.
- ²⁵ Ibid.
- ²⁶ Ibid.
- ²⁷ Abrahamus Couperus, "Bericht aangaande de Gamber, derzelver planting en bewerking op Malacca", *Verhandelingen van het Bataviaasch Genootschap der kunsten en wetenschappen*, Tweede Deel, 1780, halaman 356-382.
- ²⁸ Nordin Hussin, *Trade and Society in the Straits of Melaka*, hlm. 221-227.
- ²⁹ Ibid.